

Η σημασία και η λειτουργική διανομή του αντιδώρου

/ [Πεμπτούσια](#)

Το αντίδωρο και η διανομή του αποτελούν το επισφράγισμα της τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας. Το αντίδωρο αποτελεί μικρό απότμημα του πρόσφορου, από το οποίο εξήγαγε ο λειτουργός και εναπέθεσε στο δισκάριο τον αμνό και τις λοιπές μερίδες (της Θεοτόκου, των εννέα Αγγελικών Ταγμάτων, των Αγίων, του επιχωρίου αρχιερέα, των ζώντων και κεκοιμημένων μελών της Εκκλησίας) κατά την ακολουθία της προσκομιδής.

Η διανομή του αντιδώρου αφορά όσους πιστούς δεν έλαβαν μέρος στο κοινό ευχαριστιακό ποτήριο. Αυτό διαφαίνεται και από την ετυμολογία του όρου (αντί + δώρο), όπου ως δώρο εννοούνται τα Τίμια Δώρα. Η σημασία του αντιδώρου είναι δευτερεύουσα, σε σύγκριση με την ανεκτίμητη ωφέλεια του

πιστού από την μετάληψη των ευχαριστιακών Δώρων. Όμως, η αδυναμία των πιστών να μετέχουν στη Θεία Κοινωνία κάθε φορά που αυτή τελείται, ώθησε την Εκκλησία να διανείμει το αντιδώρο ως στοιχείο παρηγορίας των πιστών που δεν μετέλαβαν. Κατά τον Συμεών Θεσσαλονίκης, οι πιστοί που δεν μετείχαν του κοινού ποτηρίου έλαβαν τον αγιασμό από την απλή μετοχή τους στην ακολουθία μόνο νοητά. Οι πιστοί αισθάνονται ότι λαμβάνουν και έμπρακτα τον αγιασμό με τη λήψη του αντιδώρου.

Η ευλογία του αντιδώρου αποτελεί αντικείμενο διχογνωμίας. Σχετικά με αυτήν υπάρχουν τρεις θέσεις. Η πρώτη θέση τοποθετεί την ευλογία του κατά τη διάρκεια της προσκομιδής. Ο λειτουργός αφαιρεί τελετουργικά τις αναγκαίες για τη μυσταγωγία μερίδες κατά την προετοιμασία των Τιμίων Δώρων στην κόγχη της προθέσεως. Στη λειτουργική διδασκαλία του Συμεών Θεσσαλονίκης, η ιερότητα του αντιδώρου έγκειται στο γεγονός ότι είναι αγιασμένος άρτος «σφραγιζόμενος τὲ τῆ λόγῃ, καὶ ἱερὰ δεχόμενος ρήματα». Ο Άγιος αναφέρεται στην ακολουθία της προσκομιδής, όπου ο κληρικός υψώνει το όλο πρόσφορο πριν να αφαιρέσει από αυτό τον αμνό και τις ενδιάτακτες μερίδες, αλλά και στην κατεργασία του πρόσφορου κατά την ακολουθία αυτή.

Η δεύτερη άποψη σχετικά με την ευλογία του αντιδώρου ταυτίζεται με τη σημερινή λειτουργική πρακτική. Σύμφωνα με τις σύγχρονες λειτουργικές δέλτους, ο λειτουργός, αφού εκφωνήσει «*Έξαιρέτως τῆς Παναγίας Ἀχράντου...*», αναγνώσει την επόμενη ευχή και πρώτου εκφωνήσει τὸ «*Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε, ὡψῶν εὐλογεῖ τὸ Ἀντίδωρον λέγων · Μέγα τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος, πάντοτε· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*».

Η τρίτη άποψη υποστηρίζεται από τον π. Γερβάσιο Παρασκευόπουλο. Ο μακαριστός πατέρας επισημαίνει ότι η ευλογία του αντιδώρου δεν πρέπει να τελείται μετά την εκφώνηση «*Έξαιρέτως*», αλλά κατά τη στιγμή της διανομής του αντιδώρου. Ο λειτουργός διανέμει το αντίδωρο λέγοντας σε κάθε πιστό που το λαμβάνει από τα χέρια του τη φράση «*Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐπὶ σέ*». Για τον λόγο αυτό, η διανομή του αντιδώρου πρέπει να γίνεται αποκλειστικά από τον λειτουργό και όχι από άλλα πρόσωπα, όπως οι ιεροπαιδες, οι επίτροποι, αλλά ακόμα και οι διάκονοι.

Ο μακαριστός π. Γερβάσιος δεν φαίνεται να αγνοεί και την περίπτωση ευλογίας του αντιδώρου ήδη από την προσκομιδή, καθώς αναφέρει ότι «*αὶ περισεύουσαι ἐκ τῆς προσκομιδῆς προσφοραὶ ἐθεωροῦντο ἄρτοι ηὐλογημένοι*»». Μάλιστα, ανάγει την έναρξη ιδιαίτερης ευλογίας του αντιδώρου στον Δ' αιώνα, θέση με την οποία συμφωνεί και ο Π. Τρεμπέλας.

Εξετάζοντας και τις τρεις τοποθετήσεις, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ισχύουν όλες. Και οι τρεις θέσεις έχουν θεολογική βάση και λογική θεμελίωση, χωρίς να αναιρεί η μία την εφαρμογή και των άλλων δύο.

Η ιερότητα του αντιδώρου, αν και δεδομένη, δεν συνεπάγεται και την εξίσωσή του με τη Θεία Κοινωνία. Η Θεία Μετάληψη είναι τέλεια, αξεπέραστη και αναγκαία για την πνευματική ζωή του πιστού. Η υπερτίμηση της αξίας του αντιδώρου παραφθείρει τον αντικειμενικό σκοπό της Θείας Λειτουργίας, δηλαδή την μετοχή στο ευχαριστιακό ποτήριο. Η λαϊκή ευσέβεια έχει αναγάγει το αντίδωρο από στοιχείο δευτερεύουσας σημασίας σε πολυπόθητο τρόπαιο αγιασμού των πιστών.

Η διανομή του αντιδώρου περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο για τους πιστούς που δεν μετέλαβαν. Η λήψη του από τους μετέχοντες στο μυστήριο δεν είναι αναγκαία, καθώς η μετάληψη του Δώρου, δηλαδή της Θείας Κοινωνίας, επισκιάζει την συγκριτικά περιορισμένη ιερότητα του αντιδώρου. Αντίθετα, η μετάληψη του αντιδώρου καθίσταται απαγορευτική για όσους πιστούς έχουν οιοδήποτε κώλυμα να μεταλάβουν, για τους κατηχουμένους και όσους βρίσκονται εκτός του εκκλησιακού σώματος, όπως αναφέρουν ο Η' κανόνας του Αγίου Θεοφίλου Αλεξανδρείας και η Ι' κανονική απόκριση του Αγίου Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως.

Σχετικά με τον χρόνο διανομής του αντιδώρου, η σημερινή πρακτική τοποθετεί την πράξη αυτή μετά την εκφώνηση της απόλυσης της ευχαριστιακής σύναξης από τον λειτουργό. Σύμφωνα με τον Συμείων Θεσσαλονίκης, η διανομή του αντιδώρου προηγείται της απόλυσης, η οποία έπεται, ακριβώς όπως διατυπώνεται και σήμερα. Με το τυπικό αυτό συντάσσεται και το Αρχιερατικό του Hubert. Η πρακτική αυτή, αν και εξέπεσε στη σύγχρονη τέλεση των λειτουργικών τύπων του ιερού Χρυσοστόμου και του Μεγάλου Βασιλείου, διατηρείται ως τις μέρες μας στην διάταξη των Προηγιασμένων Δώρων, τα οποία τελούνται τις καθημερινές της Μεγάλης Τεσσαρακοστής. Οι ακολουθίες των καθημερινών της Τεσσαρακοστής ακολουθούν κατά κανόνα παλαιότερη τάξη σε σχέση με τις ακολουθίες των λοιπών ημερών του εκκλησιαστικού έτους. Στην ακολουθία των Προηγιασμένων διασώζεται η τάξη της διανομής του αντιδώρου πριν από την απόλυση και ενόσω αναγινώσκει ο αναγνώστης τους Ψαλμούς λγ' «*Εύλογήσω τὸν Κύριον*» και ρμδ' «*Ἰψώσω Σέ, ὁ Θεός μου*».

Ο π. Γερβάσιος Παρασκευόπουλος συναινεί στον συγχρονισμό και την ένταξη της παλαιάς τάξης διανομής αντιδώρου στην τέλεση της Θείας Λειτουργίας του ιερού Χρυσοστόμου ή του Μεγάλου Βασιλείου, βασιζόμενος σε παλαιούς κώδικες, τους οποίους δεν ονοματίζει. Η τάξη αυτή διασώζεται μέχρι

σήμερα στις ιερές μονές. Η μελώδηση των Ψαλμών λγ' και ρμδ' μπορεί να συνοδεύσει με ικανοποιητικό αποτέλεσμα τη διανομή του αντιδώρου, με βάση τη σύγχρονη ενοριακή πρακτική. Με τη μελώδηση των ψαλμών κατά τη διάρκεια της διανομής του αντιδώρου αποδίδεται στον κενό χρόνο μετά την απόλυση λειτουργική σημασία· ο λαός συνειδητοποιεί την ιερότητα της στιγμής, ενώ καλύπτεται ή ακόμα ελαττώνεται η οχλαγωγία των πιστών.